

ارزش‌یابی و نقد کمی و کیفی کتاب زبان انگلیسی پایه سوم دوره اول متوسطه (نهم)، بررسی در سطح ملی

رضا طاهرخانی*

مهسا بیات**، شبنم قاسمی***

چکیده

مطالعه حاضر با استفاده از روش پژوهش ترکیبی کتاب جدید زبان انگلیسی پایه سوم دوره اول متوسطه (prospect 3) را بررسی کرده است. در این پژوهش، ۸۳ معلم زبان انگلیسی پرسش‌نامه پنجاه سؤالی در مقیاس لیکرت را تکمیل و ده نفر در مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته شرکت کردند. هم‌چنین، ۴۷۰ دانش‌آموز پایه نهم به پرسش‌نامه چهل سؤالی پاسخ دادند. پایایی پرسش‌نامه‌ها نیز براساس شاخص بارتلت و KMO محاسبه شد و هم‌چنین آزمون بارتلت نیز برای هر دو معنادار گزارش شد. داده‌های به‌دست‌آمده از طریق دو آمار توصیفی جداگانه بررسی شدند تا میزان رضایت این دو گروه از جنبه‌های مختلف کتاب به‌دست آید. هم‌چنین، به‌منظور یافتن پیش‌بین قوی از تحلیل کتاب در پرسش‌نامه معلمان و دانش‌آموزان دو آزمون رگرسیون جداگانه برای هر پرسش‌نامه انجام گرفت و نتایج آن‌ها نشان دادند که برای پرسش‌نامه معلمان مؤلفه مهارت‌ها و برای پرسش‌نامه دانش‌آموزان مؤلفه تمرین‌ها و فعالیت‌ها پیش‌بین‌های قوی‌تری‌اند. بنابراین، می‌توان گفت که در نظر داشتن موارد یادشده به معلمان و کارشناسان این امکان را می‌دهد که نقد علمی

* استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان، ایران، (نویسنده مسئول)،
r.taherkhani@basu.ac.ir

** کارشناس ارشد گروه زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان، ایران
bayat_mahsa1990@yahoo.com

*** کارشناس ارشد گروه زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان، ایران،
ghasemi556@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۲۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۴/۱۰

بهتری از کتاب‌ها و مواد آموزشی کنند و این توانایی را به معلمان می‌دهد که هنگام تنظیم طرح درس به همه هدف‌ها و معیارهای آموزشی توجه کنند.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان انگلیسی، برنامه آموزشی، کتاب درسی.

۱. مقدمه

زبان براساس نیاز انسان‌ها، زندگی گروهی، روابط اجتماعی، و در یک تحول طولانی چند هزارساله با اشکال گوناگونی ابداع شد و هر زبانی می‌تواند وسیله‌ای برای برقراری ارتباط فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، و فرهنگی باشد و هم‌چنین بیش‌تر زبان‌شناسان بر این نظرند که مهم‌ترین نقش زبان برقراری ارتباط است و اهمیت زبان انگلیسی هم به این علت است که به‌مثابه وسیله ارتباطی بین ملل گوناگون به رسمیت شناخته شده است (نوشین فر ۱۳۸۰).

آموزش زبان انگلیسی در کشورهای گوناگون و ایران با مشکلات متعددی روبه‌روست. باوجود این که ساعت‌های زیادی صرف آموزش و یادگیری این درس می‌شود، موفقیت چشم‌گیری در این زمینه کسب نشده است (محمودی و مرادی ۱۳۹۴). به‌رغم وجود معلمان باتجربه در مدارس بیش‌تر، آن‌ها از نیازهای دانش‌آموزان اطلاع ندارند و معمولاً مهم‌ترین بخش هر جلسه آموزشی که فراهم‌آوردن تجربه آموزشی است نادیده گرفته می‌شود. در این جهت، به‌نظر می‌رسد معلمان زبان انگلیسی بر این باورند که زبان تدریس‌شده در جامعه کاربرد چندانی ندارد و همین امر دلیلی است که آن را امری صرفاً درسی می‌دانند و ضرورتی برای یادگیری و تفهیم عمیق در نظر نمی‌گیرند (عباسی و دیگران ۱۳۸۸). اما، درواقع آن‌چه درمورد یادگیری زبان حائز اهمیت است، توانایی استفاده از آن در خارج از مدرسه است (Eaglestone 2000). تاملینسون (Tomlinson 2001) باور دارد که یک معلم کارآمد باید قادر به ارزیابی، تطبیق، و تولید مطالب درسی باشد، به‌طوری‌که بین مطالبی که به‌کار می‌گیرد و سطح زبانی دانش‌آموزان مطابقت باشد.

۲. پیشینه تحقیق

کتاب درسی کتابی است که به‌منظور کمک به بهبود توانایی‌های زبانی و ارتباطی زبان‌آموز انتشار می‌یابد (Sheldon 1988). کتاب‌های درسی نقش اساسی در فرایند آموزش و یادگیری زبان ایفا می‌کنند (Azizifar 2009). کتب درسی منبع مهمی برای تدریس موارد درسی و

منبع پایه‌ای اطلاعات به‌شمار می‌روند. در ایران کتاب‌های درسی بخش عظیمی از منابع اطلاعاتی را که دانش‌آموزان در کلاس دریافت می‌کنند، در بر می‌گیرند (Azizifar 2009).

هاچینسن و تورس (Hutchinson and Torres 1994) بر این باورند که کتاب درسی یک عنصر جهانی برای آموزش زبان انگلیسی است و به‌نظر می‌رسد که هیچ تعلیم و تعلمی کامل نخواهد شد، مگر این‌که کتاب درسی مرتبط با آن وجود داشته باشد. اونیل (O'Neill 1982) به این موضوع اشاره دارد که کتاب‌های درسی عموماً به نیاز دانش‌آموزان اهمیت می‌دهند، حتی اگر به‌طور خاص برای آن‌ها طراحی نشده باشند. براساس تعداد بالای کتاب‌های درسی عرضه‌شده در بازار تصمیم‌گیری درست در انتخاب کتاب درسی دشوار است (Cunningsworth 1995; Green 1926) و معمولاً این کتاب‌ها بدون تحلیلی دقیق خریداری می‌شوند (Green 1926; McGrath 2002).

کتاب‌های درسی نه‌تنها بیان‌گر اصل هر برنامه آموزشی انگلیسی (ELT) هستند، بلکه مزایای ویژه‌ای برای دانش‌آموز و معلم به‌همراه دارند، به‌خصوص در زمانی که این مطالب در کلاس‌های آموزش زبان خارجی به‌کار گرفته می‌شوند (Sheldon 1988). هی‌کروفت (Haycroft 1998) بر آن است که مهم‌ترین مزیت استفاده از کتاب‌های درسی ضروری‌بودن آن‌ها از لحاظ روانی برای دانش‌آموزان است، زیرا موفقیت دانش‌آموزان زمانی قابل‌سنجش است که از کتاب‌های درسی استفاده می‌شود. هم‌چنین، مک‌گراث (McGrath 2002) این موارد را برای اهمیت کتاب درسی برمی‌شمارد: جهت‌دادن، تعیین محتوا، و نحوه آموزش.

استفاده از کتب درسی در کلاس مزیت‌های دیگری نیز برای معلمان دارد. به‌نظر اونیل (O'Neill 1982) و شلدون (Sheldon 1988) کتاب‌های درسی نقش پررنگ معلمان را کاهش می‌دهد و این فرصت را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد تا از زمان خود به‌شکل مؤثرتری استفاده کنند. علاوه‌براین، کاینگورث (Cunningsworth 1995) اشاره به این کرده است که کتب درسی منبع اصلی ایده‌ها و فعالیت‌ها به‌شمار می‌روند و در سرفصل اهداف آموزشی از پیش تعیین‌شده را برمی‌تابند و این امر به معلمان کم‌تجربه کمک می‌کند. از طرف دیگر، برخی از نظریه‌پردازان نظر پیشین را رد می‌کنند، مبنی بر این‌که ممکن است معلم بی‌تجربه بیش‌ازحد به کتاب درسی متکی شود و این خود باعث اثرگذاری منفی در دانش‌آموزان می‌شود (O'Neill 1982; Kitao and Kitao 1997; Williams 1983).

درباره نامناسب‌بودن کتب درسی عرضه‌شده در بازار، تاملینسون (Tomlinson 2003) این نظر را دارد است که بیش‌تر کتاب‌های درسی محلی و جهانی برای مقاصد تجاری تهیه

شده‌اند و براساس اصول فراگیری زبان نوشته نشده‌اند. بنابراین، ارزیابی کتب درسی یادگیری زبان خارجی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و نکته‌حائز اهمیت انتخاب یک کتاب درسی براساس ارزش آموزشی آن است، زیرا انتخاب نادرست کتاب‌های درسی به تأثیرات منفی در هر دو فرایند آموزش و یادگیری منجر می‌شود و هم‌چنین، منابع مالی هم به هدر می‌روند (Sheldon 1988).

۱.۲ کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی در ایران

در سال‌های اخیر، بیش‌تر متخصصان حوزه آموزش و پرورش در ایران از نظام آموزش و پرورش به شدت انتقاد کرده‌اند، زیرا بر این باورند که برنامه‌های درسی و آموزشی متناسب با نیازهای دانش‌آموزان تهیه نشده‌اند (تقی‌پور ظهیر ۱۳۸۵؛ Ghorbani 2011؛ Razmjoo 2012). تقی‌پور ظهیر (۱۳۸۵) بر این باور است که بین محتوا و برنامه‌های آموزشی با علائق، نیازها، و سطح توانایی زبان‌آموزان رابطه منطقی برقرار نیست و همین امر موجب افت شدید تحصیلی دانش‌آموزان شده است. ازاین‌رو، باید برنامه‌ها و مطالب برنامه‌های درسی تحلیل و بررسی دقیق شوند.

باوجود شش سال آموزش زبان انگلیسی در مدارس، اغلب فارغ‌التحصیلان مدارس ابتدایی‌ترین کلمات زبان خارجی را نمی‌دانند و به‌نظر می‌رسد که تقریباً این آموزش‌ها هیچ فایده‌ای برای دانش‌آموزان ندارد. مدتی است مسئولان آموزش و پرورش ایران نیز به این باور رسیده‌اند که روش‌های آموزش زبان انگلیسی کارآمد نیست و بیش‌تر این کتاب‌ها مهارت خواندن را در دانش‌آموزان تقویت می‌کنند تا درک و سخن‌گفتن به زبان انگلیسی را (محمودی و مرادی ۱۳۹۴).

از مهم‌ترین موارد تغییرات محتوای کتب درسی جای‌گزینی کتب Prospect به‌جای کتاب‌های قدیمی بود. پس از معرفی مجموعه کتاب‌های Prospect در سال ۱۳۹۲ به‌نظام آموزشی کشور و شناخته‌شدن آن‌ها به کتب رسمی آموزش زبان انگلیسی در مدارس، نکات بسیاری در مورد این کتاب‌ها توجه معلمان، مؤلفان، پژوهش‌گران، و دانشجویان آموزش زبان انگلیسی را به خود جلب کرد.

کتاب‌هایی که هم‌راه با انقلاب فرهنگی برای درس انگلیسی دبیرستان تألیف شدند تا سال ۱۳۶۹ منابع آموزشی زبان انگلیسی در دبیرستان‌های کشور بودند و به‌کار گرفته می‌شدند. در این کتاب‌ها، مهارت‌های گفتاری و شنیداری کاملاً نادیده گرفته شده بودند

(محمودی و مرادی ۱۳۹۴). سپس، مجموعه جدیدی از کتاب‌های انگلیسی در سال ۱۳۶۹ تألیف شد. در این کتاب‌ها سعی بر این بوده است که مهارت‌های گفتاری و شنیداری نیز تعلیم داده شوند، اما مؤثر واقع نشد (Azizifar 2009).

در تحقیق مشابهی، جهانگرد (Jahangard 2007) چهار کتاب تدریس شده در دبیرستان‌ها را به نقد کشیده است و براساس سیزده معیار آن‌ها را ارزیابی کرده است که عبارت‌اند از (۱) وضوح اهداف، (۲) توضیح و تمرین مناسب لغات، (۳) رویکردهای قابل قبول آموزشی و اجتماعی برای جامعه هدف، (۴) مرور منظم و جلسات آزمون، (۵) طرح جذاب و واضح، (۶) خوانش آسان، (۷) مطالب بصری مناسب، (۸) موضوعات و فعالیت‌های جالب، (۹) دستورکار واضح، (۱۰) محتوای درجه‌بندی و سازمان‌دهی شده، (۱۱) زبان معتبر، (۱۲) ارائه و تمرین گرامر مناسب، (۱۳) تمرینات روانی در هر چهار مهارت. نتایج به دست آمده نشان داد که کتاب چهارم در مقایسه با سه کتاب دیگر که به بازیابی و تغییر اساسی نیاز داشتند، از ویژگی‌های بهتری برخوردار بود.

علاوه بر این، جهانگرد (Jahangard 2003) با تحلیل کتاب‌های انگلیسی دبیرستان به این نتیجه رسید که کتاب‌های تدریس شده در دوره دبیرستان به شدت عملکرد ضعیفی دارند و به بازیابی دقیق‌تری نیاز دارند. در پژوهش دیگری، ریاضی و آریاشکوه (Riazi and Aryashokouh 2007) با تمرکز بر جنبه آگاهی‌انگیزی تمرین‌های لغت، سه کتاب انگلیسی دبیرستان و یک کتاب پیش‌دانشگاهی را بررسی کردند. آن‌ها دریافتند که از تمام تمرین‌های هر چهار کتاب فقط یک درصد از آن‌ها تمرین‌های آگاهی‌انگیزی بودند. همچنین، یافته‌ها حاکی از آن بود که بیش‌تر تمرین‌ها بر تک‌کلمه (در حدود ۲۶ درصد) و درصد اندکی (پانزده درصد) بر اصطلاحات و واژگان همایی تمرکز دارند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که دانش‌آموزان بیش‌تر با تک‌کلمات سروکار دارند و چگونگی ترکیب آن‌ها نادیده گرفته می‌شود.

در تحقیق دیگری، جهانگرد (Jahangard 2003) کتاب‌های زبان انگلیسی دوره متوسطه و دوره پیش‌دانشگاهی را بررسی و تحلیل کرد و مشخص شد که کتاب‌های زبان انگلیسی دوره متوسطه کارآمد و مؤثر نیستند و بازیابی آن‌ها ضروری است، اما نتایج این مطالعه نشان داد که کتاب زبان انگلیسی دوره پیش‌دانشگاهی از کیفیت مطلوبی برخوردار است.

در تحقیق مشابهی، کریمی (Karimi 2004) کتاب‌های زبان انگلیسی پیش‌دانشگاهی ۱ و ۲ را تحلیل کرد و مزیت‌های این کتاب‌ها را به این شرح برشمرد: کیفیت تایپ، چاپ، جلد

کتاب و کاغذ، داشتن فیلم آموزشی و نوار کاست، کتاب راهنمای معلم، در نظر گرفتن علایق زبان‌آموزان در تدوین مطالب، جذاب‌بودن بخش‌های درک مطلب. هم‌چنین، از کاستی‌های این کتاب به موارد زیر اشاره می‌کند: کمیت و کیفیت تصاویر کتاب، آشنانکردن زبان‌آموزان با فرهنگ مردم کشورهای انگلیسی، نداشتن تمرین‌های تلفظ با کیفیت.

در تحلیل دیگری که توسط احمدپور (Ahmadpoor 2004) انجام گرفت، موارد ناکارآمدی کتاب‌های انگلیسی دوره دبیرستان به این شرح برشمرده شدند: (۱) استفاده نکردن از متن‌های به‌روز و جذاب، (۲) استفاده نکردن از تصاویر مناسب و جذاب، (۳) انسجام‌نداشتن درس‌ها و متن‌های کتاب، (۴) ناهماهنگی بین اندازه محتوا و زمانی که به آن اختصاص داده می‌شود، (۵) جذاب‌نبودن نکات دستوری، (۶) سؤالات غیراستاندارد، (۷) نبود حالت منطقی برای ترتیب ارائه نکات دستوری، (۸) شفاف‌نبودن هدف کلی کتاب.

۲.۲ معرفی اثر و نویسندگان

تحقیق حاضر به‌منظور نقد کتاب نهم است که شش درس دارد و هر درس حول یک مضمون (theme) و یک یا چند کنش ارتباطی (function) سازمان‌بندی و تألیف شده است. در این کتاب، مضامین درس‌ها به تدریج از حیطه شخصی خارج شده و با افزایش سطح زبانی دانش‌آموزان موقعیت‌ها و بافت‌های اجتماعی و زبانی پیش‌رفته‌تری در هر درس ارائه شده است. کتاب حاضر در مجموع ۱۳۳ صفحه دارد که شامل شش درس است. بخش‌های مختلف هر درس عبارت‌اند از مکالمه (conversation)، واژگان (vocabulary)، آهنگ زبان (language melody)، دستور (grammar)، و بخش چهار مهارت اصلی (reading, writing, speaking, listening). هر درس با یک مکالمه که حول محور اصلی درس است شروع می‌شود و در بخش بعدی لغت‌های جدید به‌همراه تصاویر مربوط معرفی شده‌اند. در بخش آهنگ زبان، مکالمه‌ای کوتاه آمده است که فقط به تدریس زیر و بمی صدا (intonation) می‌پردازد. در قسمت بعدی، یک نکته دستوری معرفی شده و در ادامه آن دو فعالیت برای تمرین بیش‌تر این نکات تعبیه شده است. بخش پایانی هر درس چهار مهارت اصلی را در بر می‌گیرد که بخش اول آن مهارت شنیدن و سپس تمرینی برای مهارت نوشتن و در پایان با یک نقش‌گذاری (role play) به تمرین مهارت سخن گفتن می‌پردازد.

۳.۲ سؤالات تحقیق

از آنجایی که کتاب یادشده اولین تجربه مواجهه معلمان و دانش‌آموزان با روش‌های نوین آموزش زبان انگلیسی است، نگارندگان این مقاله بر آن شدند تا کتاب جدید پایه نهم متوسطه دوم را نقد و بررسی کنند. به همین منظور، تحقیق حاضر بر آن است تا سؤالات تحقیق زیر را پاسخ دهد:

۱. ارزیابی معلمان در خصوص کتاب نهم براساس معیارهای پرسش‌نامه تحقیق چیست؟
۲. ارزیابی دانش‌آموزان در خصوص کتاب نهم براساس معیارهای پرسش‌نامه تحقیق چیست؟
۳. از میان مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلم کدام مؤلفه‌ها پیش‌بین قوی‌تری از تحلیل کتاب‌اند؟
۴. از میان مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموز کدام مؤلفه‌ها پیش‌بین قوی‌تری از تحلیل کتاب‌اند؟

۳. روش تحقیق

۱.۳ نمونه پژوهش

به منظور انجام گرفتن این پژوهش، ۸۳ معلم زبان انگلیسی پایه نهم و هم‌چنین ۴۷۰ دانش‌آموز کلاس نهم با اجرای پرسش‌نامه ارزیابی شدند. نمونه آماری این تحقیق در سطح ملی از چهارگوشه کشور انجام گرفتند و افراد از شهرهای تبریز، همدان، بیجار، مشهد، اهواز، و ساری و براساس روش غیرتصادفی انتخاب شدند.

۲.۳ ابزارهای تحقیق

برای انجام گرفتن این تحقیق از ابزارهای کمی (پرسش‌نامه) و کیفی (مصاحبه نیمه‌ساختاریافته) استفاده شده است.

۱.۲.۳ پرسش‌نامه

برای جمع‌آوری داده‌های کمی، پرسش‌نامه قربانی (Ghorbani 2011)، که برای سنجش نظر معلمان نسبت به کتاب درسی طراحی شده است، به کار گرفته شد. این پرسش‌نامه را مترجمان زبان انگلیسی به زبان فارسی ترجمه کردند و نسخه پرسش‌نامه دانش‌آموزان نیز

براساس آن نگاشته شد که هر دو در ضمیمه‌های ۱ و ۲ آورده شده‌اند. به‌نشان رضایت از گویه‌های مؤلفه‌ها در این پرسش‌نامه عدد خوب = ۴ و عالی = ۵ در نظر گرفته شده‌اند. به‌منظور روایی‌سنجی هر دو پرسش‌نامه طراحی شده، از دو متخصص ترجمه درخواست شد تا پرسش‌نامه‌های ترجمه‌شده را ارزیابی کنند. پایایی پرسش‌نامه‌ها نیز براساس شاخص بارتلت و KMO محاسبه شد که به‌ترتیب برای پرسش‌نامه‌های دانش‌آموزان و معلمان دارای شاخص ۰/۷۱ و ۰/۷۲ است و هم‌چنین آزمون بارتلت نیز برای هر دو معنادار است ($P = 0.000$). نتایج به‌دست‌آمده در جدول‌های ۱ و ۲ آمده است.

جدول ۱. شاخص نمونه‌گیری کیسر-مایر-الکین (KMO) و آزمون کرویت بارتلت پرسش‌نامه دانش‌آموزان

آماره KMO	۰/۷۱
تقریب کای - اسکوتر	۴۶۹۹/۵۸
سطح معنی‌داری	۰/۰۰

جدول ۲. شاخص نمونه‌گیری کیسر-مایر-الکین (KMO) و آزمون کرویت بارتلت پرسش‌نامه معلمان

آماره KMO	۰/۷۲
تقریب کای - اسکوتر	۵۲۳۶/۴۴
سطح معنی‌داری	۰/۰۰

۲.۲.۳ مصاحبه

ده نفر از ۸۳ معلم شرکت‌کننده در مطالعه، که به پرسش‌نامه پاسخ داده بودند، به‌طور تصادفی انتخاب شدند و در مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته شرکت کردند. رضایت آن‌ها به‌منظور شرکت در مصاحبه نیز اخذ شد. مصاحبه شامل هشت سؤال مرتبط با مؤلفه‌های پرسش‌نامه طراحی شد. سؤالات مصاحبه در ضمیمه شماره ۳ آمده است.

۴. نتایج

۱.۴ ارزیابی معلمان از کتاب نهم

سؤال اول تحقیق درصدد یافتن میزان رضایت معلمان از مؤلفه‌های مختلف پرسش‌نامه بود. به همین منظور، از آمار توصیفی مرتبط با مؤلفه‌های پرسش‌نامه استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ مشاهده می‌شود.

جدول ۳. آمار توصیفی مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلمان

عنوان مؤلفه	تعداد	میانگین
ملاحظات کاربردی	۸۳	۳۵/۴۵
مهارت‌ها	۸۳	۱۶/۹۰
تمرین‌ها و فعالیت‌ها	۸۳	۳۱/۲۰
تحلیل آموزشی	۸۳	۳۳/۰۶
تناسب	۸۳	۲۵/۲۷
موارد مکمل	۸۳	۸/۶۴
نظر کلی	۸۳	۱۷/۷۲

پرسش‌نامه معلمان از هفت مؤلفه مقیاس بسیار ضعیف = ۱ تا عالی = ۵ تشکیل شده است. در این تحقیق، مقیاس خوب = ۴ و عالی = ۵ به منزله رضایت از گویه‌های مؤلفه‌ها در نظر گرفته شد. با توجه به این که تعداد گویه‌ها در هر مؤلفه متفاوت است، میانگین و معیار رضایت نیز برای هر مؤلفه متفاوت است. میانگین برای مؤلفه اول (ملاحظات کاربردی) برابر با ۳۵/۴۵ است. از آنجایی که حداقل میزان رضایت برای این مؤلفه ۳۲ است، درمی‌یابیم که معلمان از این ویژگی‌های مربوط به کتاب رضایت داشته‌اند. میانگین برای مؤلفه دوم (مهارت‌ها) برابر با ۱۶/۹۰ است و حداقل میزان رضایت برای این مؤلفه ۲۴ بوده است. پس، معلمان از مهارت‌های ذکر شده در کتاب رضایت ندارند. هم‌چنین، میزان رضایت برای مؤلفه سوم (تمرین‌ها و فعالیت‌ها) ۴۴ بوده و از آنجاکه میانگین به دست آمده ۳۱/۲۰ است، این مؤلفه نیز با رضایت کافی معلمان همراه نیست. مؤلفه چهارم، که مربوط به تحلیل آموزشی کتاب است و میانگین ۲۸ حداقل میزان رضایت این مؤلفه است، با میانگین ۳۳/۰۶ از دیدگاه معلمان پذیرفته بوده است، اما در مورد مؤلفه‌های تناسب، موارد مکمل، و نظر کلی به ترتیب با میانگین‌های ۲۵/۲۷، ۸/۶۴ و ۱۷/۷۲ میزان رضایت لازم حاصل نشده است، زیرا میانگین نظرهای معلمان کمتر از میانگین حداقل رضایت حاصل شده است.

به منظور درک عمیق‌تر نظر معلمان، مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته از ده معلم کتاب نهم انجام گرفت تا در مورد برخی سؤالات پرسش‌نامه کندوکاو بیش‌تری شود. بر طبق نظر دورنیه (Dornyei 2007)، در ابتدا مصاحبه‌ها نوشته شد. سپس، هشت مفهوم از هفت مؤلفه پرسش‌نامه معلمان برگرفته شد. هم‌چنین، در مورد مؤلفه تمرین‌ها و فعالیت‌ها دو مفهوم (مفاهیم سه و چهار) استنباط و برگرفته شد و به‌طور کلی این مفاهیم در ذیل آورده شده است:

- مفهوم ۱. اکثر معلمان رضایت نسبی از ظاهر کتاب دارند؛
- مفهوم ۲. اکثر معلمان از توازن بین توسعه چهار مهارت اصلی در کتاب ناراضی بودند؛
- مفهوم ۳. بیش‌تر معلمان از فعالیت‌های مربوط به تعامل ارتباطی و توسعه راه‌کارهای ارتباطی رضایت داشتند؛
- مفهوم ۴. اکثر معلمان از تمرین کافی برای شناخت و تولید الگوهای تکیه (stress) و زیر و بمی صدا (intonation) رضایت داشتند؛
- مفهوم ۵. میزان رضایت و عدم رضایت معلمان در مورد روش‌های استفاده‌شده کتاب در هماهنگی با متدهای رایج برابر بوده است؛
- مفهوم ۶. اکثریت معلمان از تناسب مواد درسی از لحاظ اجتماعی- فرهنگی رضایت داشتند؛
- مفهوم ۷. عده کمی از معلمان در خصوص درست‌رس بودن کتاب معلم و وسایل کمک‌آموزشی راضی بوده‌اند؛
- مفهوم ۸. رضایت معلمان در مورد تمرین‌ها و فعالیت‌های کتاب کار بسیار پایین بوده است.

۲.۴ ارزیابی دانش‌آموزان از کتاب نهم

سؤال دوم تحقیق درصدد یافتن میزان رضایت دانش‌آموزان از مؤلفه‌های مختلف پرسش‌نامه بود. به همین منظور، از آمار توصیفی مرتبط با مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموزان استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ مشاهده می‌شود.

جدول ۴. آمار توصیفی مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموزان

عنوان مؤلفه	تعداد	میانگین
ملاحظات کاربردی	۴۷۰	۲۹/۵۷
مهارت‌ها	۴۷۰	۱۴/۶۹
تمرین‌ها و فعالیت‌ها	۴۷۰	۴۵/۳۸
تحلیل آموزشی	۴۷۰	۱۳/۷۹
تناسب	۴۷۰	۱۳/۶۴
موارد مکمل	۴۷۰	۵/۴۹
نظر کلی	۴۷۰	۱۳/۴۲

از آنجایی که پرسش‌نامه دانش‌آموزان نیز متشکل از هفت مؤلفه مقیاس بسیار ضعیف = ۱ تا عالی = ۵ است، مشابه پرسش‌نامه معلمان مقیاس خوب = ۴ و عالی = ۵ به‌نشان رضایت از گویه‌های مؤلفه‌ها در نظر گرفته شد. با توجه به این که تعداد گویه‌ها در هر مؤلفه متفاوت است، میانگین و معیار رضایت نیز تفاوت دارند. میانگین برای مؤلفه اول (ملاحظات کاربردی) برابر با ۲۹/۵۷ است. از آنجایی که حداقل میزان رضایت برای این مؤلفه ۲۸ است، درمی‌یابیم که دانش‌آموزان از این ویژگی‌های مربوط به کتاب رضایت داشته‌اند. میانگین برای مؤلفه دوم (مهارت‌ها) برابر با ۱۴/۶۹ است و حداقل میزان رضایت برای این مؤلفه بیست بوده است. پس، دانش‌آموزان از مهارت‌های گنجانده‌شده در کتاب رضایت نداشته‌اند. هم‌چنین، میزان رضایت برای مؤلفه سوم (تمرین‌ها و فعالیت‌ها) ۴۴ بوده و از آن‌جا که میانگین به‌دست‌آمده ۴۵/۳۸ است، در نتیجه دانش‌آموزان از این مؤلفه رضایت کافی داشته‌اند. مؤلفه چهارم که مربوط به تحلیل آموزشی کتاب است و میانگین بیست حداقل میزان رضایت موردنیاز برای این مؤلفه است، با میانگین ۱۳/۷۹ از دیدگاه دانش‌آموزان قابل قبول نبوده است. هم‌چنین، در مورد مؤلفه‌های تناسب، موارد مکمل، و نظر کلی به ترتیب با میانگین‌های ۱۳/۶۴، ۵/۴۹، و ۱۳/۴۲ میزان رضایت لازم حاصل نشده است، زیرا میانگین نظرهای دانش‌آموزان کم‌تر از میانگین حداقل رضایت حاصل شده است.

۳.۴ پیش‌بین قوی پرسش‌نامه معلم

سؤال سوم تحقیق سعی بر این داشت تا دریابد که از میان مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلم کدام مؤلفه‌ها از تحلیل کتاب پیش‌بین قوی‌تری‌اند. به این منظور، آزمون ضریب هم‌بستگی چندگانه انجام شد که نتایج آن در جدول‌های ۵، ۶، و ۷ مشاهده می‌شود. در ابتدا، جدول ۵ نشان‌دهنده ضریب هم‌بستگی چندگانه و مقادیر تنظیم‌شده و بدون تغییر آن است.

جدول ۵. ضریب هم‌بستگی چندگانه، مقادیر تنظیم‌شده و تنظیم‌نشده R.

R	R Square	Adjusted R Square	Std.	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
0/37	0/14	0/12	1/89	0/14	9/80	7	75	0/00

همان‌طور که در جدول ۵ آمده است، ضریب هم‌بستگی چندگانه ($R=0/37$) و ($R=0/14$) و هم‌چنین مقدار مربع R تنظیم‌شده برابر است با ۱۲۹، که نشان‌دهنده آن است که ۱۳٪ از واریانس در تحلیل کتاب را می‌توان با ترکیبی از مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلم پیش‌بینی کرد.

در مرحله بعد، آزمون ANOVA اجرا شده است تا مشخص شود که آیا ترکیب مؤلفه‌های پرسش‌نامه پیش‌بین معناداری برای تحلیل کتاب به‌شمار می‌رود یا خیر.

جدول ۶. تحلیل واریانس ANOVA

منبع خطا	SS	درجات آزادی	واریانس	S	Sig.
رگرسیون	۷۰/۱۶	۷	۳۵/۰۸	۱۱/۹۶	۰/۰۰۰
خطا	۴/۷۴	۷۵	۳/۵۷		
کل	۴۸۸/۹۰	۸۲			

همان‌طور که در جدول ۶ مشخص شده است، ترکیب مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلم پیش‌بین تحلیل کتاب بوده است ($F=11/96, P=0/00 < 0/05$). هم‌چنین، جدول ۷ نشان‌دهنده میزان مشارکت هریک از مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلم در پیش‌بینی تحلیل کتاب است.

جدول ۷. میزان مشارکت مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلم در پیش‌بینی تحلیل کتاب

B	Std.Error	Beta	T	Sig.	
-۰/۰۸	۳/۷۳		-۰/۰۲	۰/۹۸	(ثابت)
۰/۰۹	۰/۰۳	۰/۲۵	۲/۸۰	۰/۰۰	ملاحظات کاربردی
۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۵۱	۵/۶۱	۰/۰۱	مهارت‌ها
۰/۰۳	۰/۰۱	۰/۰۴	۴/۱۳	۰/۰۰	تمرین‌ها و فعالیت‌ها
۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۵۰	۵/۴۲	۰/۰۳	تحلیل آموزشی
۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۲۲	۲/۵۱	۰/۰۲	تناسب
۰/۰۵	۰/۰۱	۰/۳۸	۳/۰۲	۰/۰۴	موارد مکمل
۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۴۱	۴/۵۳	۰/۰۱	نظر کلی

نتایج به‌دست‌آمده از جدول ۷ حاکی از آن است که تمامی مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلمان پیش‌بین‌های معناداری برای تحلیل کتاب‌اند و قوی‌ترین آن‌ها نیز مؤلفه مهارت‌هاست ($Beta=0/51, t=5/61, P=0/01 < 0/05$).

۴.۴ پیش‌بین قوی پرسش‌نامه دانش‌آموزان

برای یافتن پاسخ سؤال تحقیق پنجم، که درصدد یافتن قوی‌ترین پیش‌بین تحلیل کتاب از مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموز بود، آزمون ضریب هم‌بستگی چندگانه دیگری به‌کار گرفته شد که نتایج آن در جداول ۸، ۹ و ۱۰ آمده است. ضریب هم‌بستگی چندگانه و مقادیر تنظیم‌شده و بدون تغییر آن در جدول ۸ نشان داده شده‌اند.

جدول ۸ ضریب همبستگی چندگانه، مقادیر تنظیم‌شده و تنظیم‌نشده R

R	R Square	Adjusted R Square	Std.	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
^a ۰/۳۹	۰/۱۵	۰/۱۳	۴/۰۷	۰/۱۵	۲۷/۵۰	۷	۴۶۲	۰/۰۰

در جدول ۸ مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی چندگانه ($R=0/39$) و ($R^2=0/13$) و هم‌چنین مقدار مربع R تنظیم‌شده برابر است با ۰/۱۳ و این نشان‌دهنده آن است که ۱۳٪ از واریانس در تحلیل کتاب را می‌توان با ترکیبی از مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموز پیش‌بینی کرد. در مرحله بعد، آزمون ANOVA اجرا شده است تا مشخص شود که آیا ترکیب مؤلفه‌های پرسش‌نامه پیش‌بین معناداری برای تحلیل کتاب به‌شمار می‌رود یا خیر.

جدول ۹. تحلیل واریانس ANOVA

Sig.	F	واریانس	درجات آزادی	SS	منبع خطا
۰/۰۰۰	۲۷/۵۰	۴۵۵/۸۶	۷	۹۱۱/۷۲	رگرسیون
		۱۶/۵۷	۴۶۲	۴۹۲۳/۲۲	خطا
			۴۶۹	۵۸۳۴/۹۴	کل

همان‌طور که در جدول ۹ مشخص شده است، ترکیب مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموز پیش‌بین تحلیل کتاب بوده است ($F=27/50, P=0/00 < 0/05$). هم‌چنین، جدول ۱۰ میزان مشارکت هریک از مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموز در پیش‌بینی تحلیل کتاب را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰. میزان مشارکت مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموز در پیش‌بینی تحلیل کتاب

Sig.	T	Beta	Std.Error	B	
	۰/۶۲	-۰/۰۶	۲/۵۳	-۰/۰۵	ثابت
۰/۰۱	۲/۴۵	۰/۲۱	۰/۰۱	۰/۰۵	ملاحظات کاربردی
۰/۰۲	۲/۲۱	۰/۲۷	۰/۰۲	۰/۰۴	مهارت‌ها
۰/۰۰	۳/۶۱	۰/۳۱	۰/۰۱	۰/۰۲	تمرین‌ها و فعالیت‌ها
۰/۰۱	۲/۱۵	۰/۲۲	۰/۰۲	۰/۰۳	تحلیل آموزشی
۰/۰۴	۲/۱۰	۰/۲۱	۰/۰۴	۰/۰۶	تناسب
۰/۰۱	۱/۰۹	۰/۱۳	۰/۰۱	۰/۰۳	موارد مکمل
۰/۰۰	۲/۳۵	۰/۲۳	۰/۰۲	۰/۰۴	نظر کلی

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که تمامی مؤلفه‌های این پرسش‌نامه پیش‌بین‌های معناداری برای تحلیل کتاب‌اند و قوی‌ترین آن‌ها نیز مؤلفه تمرین‌ها و فعالیت‌هاست.

۵. بحث

هدف از این تحقیق نقد و بررسی کتاب زبان انگلیسی پایه نهم دوره اول متوسطه است و سؤال اول تحقیق ارزیابی نظر معلمان درباره این کتاب است. براساس اطلاعات به دست آمده از پرسش‌نامه معلم و سؤالات تکمیلی در مصاحبه، مشخص شد که معلمان از مؤلفه‌های ملاحظات کاربردی و تحلیل آموزشی رضایت داشتند. دلیل این امر این است که کتاب به سبب داشتن تصاویر رنگی، کیفیت مطلوب چاپ، و هم‌چنین اندازه و وزن مناسب ویژگی‌های ظاهری تاحدی مطلوب و پذیرفته‌ای دارد، میانگین بالای ۴۵/۳۵ نیز مؤید این مسئله است. هم‌چنین، برطبق نظر ریچاردز (Richards 1990)، روش‌های جدید آموزش زبان فقط به استفاده از یک روش خاص محدود نمی‌شوند و معلمان باید ترکیبی از روش‌ها را به کار گیرند. با وجود نظر موافق معلمان با این مؤلفه، با توجه به مکالمه‌محور بودن و زمان ناکافی اختصاص داده شده به کتاب، امکان استفاده از چند روش آموزشی برای کتاب میسر نیست، درحالی‌که اغلب روش‌های مورد استفاده معلمان روش زبانی - شنیداری (audiolingual method) است.

نتایج تحقیق حاضر نشان‌دهنده این مهم است که معلمان در مؤلفه‌های «مهارت‌ها»، «تحلیل آموزشی»، «تناسب»، «موارد مکمل»، و «نظر کلی» کم‌ترین میزان رضایت را دارند. در حوزه «مهارت» می‌توان گفت که کتاب نهم دستخوش تغییراتی اساسی شده است که شامل بخش‌های مربوط به مهارت‌های چهارگانه نیز می‌شود؛ برای مثال، مکالمه‌محور شدن کتاب تغییراتی اساسی در نظام آموزش مبتنی بر ترجمه ایجاد کرده است، بدین صورت که تأکید بیش از حد بر مکالمه‌محور بودن کتاب باعث نادیده گرفته شدن مهارت‌های نوشتن و خواندن شده است و با حذف کامل بخش درک مطلب (reading comprehension) از کتاب، دانش‌آموزان را از یادگیری مهارت خواندن که خود نیز شامل یادگیری لغات کاربردی در متن بود باز داشته است. میانگین پایین ۲/۷۳ درصد برای این گویه نیز مؤید این مسئله است. در مورد علت نارضایتی از تمرین‌ها و فعالیت‌های مرتبط با راه‌کارهای ارتباطی، باید اضافه کرد که در این کتاب مکالمه‌محور تمرین‌های تعاملی و ارتباطی بسیاری آمده است، اما براساس آنچه معلمان در مصاحبه اذعان داشتند، وقت کافی برای انجام دادن این

فعالیت‌های تعاملی به شکل دوبه‌دو یا گروهی برای تمام دانش‌آموزان در اختیار نیست. در کل، میانگین ۳۱/۲۰ درصد نشان‌دهنده رضایت کافی نداشتن معلمان از تمرین‌ها و فعالیت‌های این کتاب است. بخش مربوط به تمرین‌ها برای راه‌کارهای ارتباطی میانگین ۹۰/۳ درصد را داراست که، همانند نتیجه مصاحبه، نشان‌دهنده رضایت معلمان از این تمرین‌هاست. هم‌چنین، در خصوص تمرین‌های مربوط به شناخت و تولید الگوهای تکیه و زیر و بمی صدا در این کتاب تمرین‌های خاص در بخش جداگانه‌ای با عنوان «آهنگ کلام» (language melody) گنجانده شده است، گرچه در این بخش نیز بیش‌ترین تمرکز متوجه زیر و بمی جملات است و کم‌تر به دیگر بخش‌های تلفظ از جمله «تکیه» و «لحن» توجه شده است. هرچند، با توجه به نتیجه مصاحبه و میانگین گویه ۴/۰۵، درمی‌یابیم که معلمان تاحدی از این بخش رضایت دارند.

در مصاحبه مرتبط با مؤلفه تناسب مشخص شد که معلمان در مورد تناسب مواد درسی از لحاظ اجتماعی و فرهنگی رضایت داشتند، در حالی که نظر کلی آن‌ها در این مؤلفه نشان‌دهنده رضایت نداشتن آن‌هاست. باید افزود که کتاب حاضر به بومی‌سازی مطالب آموزشی توجهی ویژه دارد. از همین رو، بیش‌تر اسامی استفاده‌شده ایرانی است. هم‌چنین، تصاویر استفاده‌شده در کتاب تماماً مربوط به فرهنگ ایرانی است. در کل، همان‌طور که سودمند افشار (۱۳۹۴) اذعان داشته است، نمی‌توان زبان را از فرهنگ جدا کرد. پس، انتخاب نکات و ظرایف مثبت فرهنگی زبان مقصد که با فرهنگ ایرانی - اسلامی هماهنگ باشد ضروری است. محمودی و مرادی (۱۳۹۴) نیز بر این نظرند که انتقال معنا مهم‌ترین کارکرد آموزش زبان است و این انتقال در بافت فرهنگ ایجاد می‌شود. بنابراین، بهره‌گیری از برخی نکات و مسائل زبان انگلیسی در کتاب آموزشی واجب می‌نماید. در این خصوص، نود درصد مصاحبه‌شوندگان موافق تناسب موارد فرهنگی و اجتماعی بودند و رضایت خود را از این مسئله اعلام کردند و با توجه به میانگین این گویه که ۴/۰۶ است، صحت این مسئله تأیید می‌شود.

مؤلفه بررسی‌شده دیگری که رضایت معلمان را به خود جلب نکرد بخش «موارد مکمل» است؛ برای مثال، طبق نظر بیش‌تر معلمان، کتاب مخصوص معلم در دسترس نیست. این کتاب به منظور ارتقای سطح آموزش تألیف شده است تا روش تدریس و اجرایی کردن برنامه‌ها توسط تمامی معلمان. با وجود این نواقص تحقق این مهم امکان‌پذیر نیست. هم‌چنین، بیش‌تر مصاحبه‌شوندگان از در دسترس نبودن رسانه‌های مربوط به کتاب، مانند فلش‌کارت‌ها نیز رضایت نداشتند. میانگین پایین ۸/۶۴

نشان‌دهنده این نارضایتی است. در پایان، رضایت کلی معلمان از کتاب حاصل نشد؛ برای مثال بنابر گفته‌های معلمان تمرین‌های موجود در کتاب کار می‌توانستند خیلی جامع‌تر و کامل‌تر باشند و به نظر می‌رسد که عنصر خلاقیت چندان جایگاهی در طراحی تمرین‌ها ندارد و مطلوب این بود که از انواع تمرین‌ها، جدول، مقایسه، و جای‌گذاری در این کتاب استفاده می‌شد.

هدف از طرح کردن سؤال دوم تحقیق آن بود که بتوان در این پژوهش نظر دانش‌آموزان را در باب این کتاب نیز دانست و آن‌ها را ارزیابی کرد. با تحلیل داده‌های جمع‌آوری‌شده توسط پرسش‌نامه درمی‌یابیم که دانش‌آموزان از مؤلفه ملاحظیات کاربردی و تمرین‌ها و فعالیت‌ها رضایت داشته‌اند. با نگاهی به گویه‌های این مؤلفه، که به شکل ظاهری کتاب اختصاص دارد، مشخص می‌شود که کتاب حاضر توانسته است رضایت این گروه را از نظر جلد، وزن، طرح‌های گرافیکی، و حجم کتاب جلب کند. در صورتی که، با توجه به نتایج تحقیق، دانش‌آموزان از مؤلفه‌های «مهارت‌ها»، «تحلیل آموزشی»، «تناسب»، «موارد مکمل»، و «نظر کلی» رضایت کافی نداشته‌اند. از این نتایج درمی‌یابیم که کتاب حاضر نتوانسته است رضایت دانش‌آموزان را جلب کند، زیرا انتظار این بود که دانش‌آموزان قادر به استفاده از زبان انگلیسی در محیط خارج از کلاس و مشابه با موقعیت‌های موجود در کتاب باشند، حال آن‌که نتایج به دست آمده مؤید این مسئله نیست.

سؤال سوم در پی یافتن قوی‌ترین پیش‌بین از بین مؤلفه‌های پرسش‌نامه معلم بود که بنابر آن‌چه در نتایج آمده است، مؤلفه «مهارت‌ها» قوی‌ترین پیش‌بین معنادار برای تحلیل کتاب است. در این مورد، می‌توان اذعان داشت که توسعه مهارت‌هایی که بیش‌تر در ارتباط با فرایند تفکرند، می‌توانند نقش به‌سزایی در تسهیل و توسعه روند یادگیری دانش‌آموزان داشته باشند. در این خصوص، پیش‌نهاد می‌شود که مؤلفان در نوع پردازش محتوا و ارائه آن به‌گونه‌ای عمل کنند که دانش‌آموزان مهارت‌هایی نظیر داستان‌گویی، گفت‌وگو، طبقه‌بندی اطلاعات، گردآوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل، و نتیجه‌گیری را به دست آورند.

سؤال چهارم تحقیق حاضر در پی یافتن قوی‌ترین پیش‌بین از بین مؤلفه‌های پرسش‌نامه دانش‌آموز بود که طبق نتایج به دست آمده، تمرین‌ها و فعالیت‌ها قوی‌ترین پیش‌بین‌ها تعیین شدند. آن‌چه واضح است این که تمرین‌ها و فعالیت‌های هر کتابی نقش مهمی در یادگیری آن ایفا می‌کنند و همان‌طور که از نتایج تحقیق حاضر به دست آمده است، مؤلفه تمرین‌ها و فعالیت‌ها قوی‌ترین پیش‌بین‌ها برای تحلیل کتاب‌اند. در این مورد، می‌توان گفت که

تمرین‌ها و فعالیت‌ها زمانی اثر آموزندگی بیش‌تری دارند که برانگیزاننده حس خلاقیت و کنجکاوی دانش‌آموزان باشند و ازطرفی دانش‌آموزان را به ضرورت خواندن آن‌ها تشویق کنند. هم‌چنین، لازم است که تمرین‌ها و فعالیت‌های عرضه‌شده متناسب با گروه سنی و توانایی ذهنی دانش‌آموزان باشد و فرصت‌های متعددی را برای دانش‌آموزان با توانایی‌های متفاوت فراهم کند.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادهای

درکل، بازنگری در کتاب انگلیسی پایه نهم اقدامی است شایسته تقدیر. در مقایسه با کتاب پیشین، کتاب جدید ویژگی‌های مثبت و نقاط قوت بسیاری دارد؛ از جمله نقاط قوت این کتاب می‌توان به مکالمه‌محوربودن کتاب، داشتن قسمت فرهنگ مصور (photo dictionary)، حذف تدریس مستقیم دستور زبان، داشتن تمرین‌های گفتاری و شنیداری، و داشتن کتاب کار اشاره کرد. ازطرفی، شاخص‌ترین نقاط ضعف این اثر براساس یافته‌های این تحقیق عبارت‌اند از نادیده‌گرفتن رابطه میان فرهنگ و یادگیری زبان خارجی، اغراق در شمول روساخت‌های فرهنگ بومی، نداشتن بخش خواندن (reading)، در دست‌رس نبودن کتاب معلم، و استفاده از غیرانگلیسی‌زبانان در تمرین‌های شنیداری.

بنابراین، پیش‌نهاد می‌شود که سیاست‌گذاران آموزشی، تدوین‌کنندگان برنامه‌های درسی زبان انگلیسی، و تألیف‌کنندگان کتب درسی به این کاستی‌ها توجه کنند و درصدد رفع آن‌ها برآیند. البته، باتوجه به شرایط و مشکلات کنونی تألیف کتاب در ایران، انتظار نمی‌رود که همه ویژگی‌های یک کتاب درسی مطلوب فقط در یک کتاب گنجانده شود، اما امید است که کارشناسان و نویسندگان کتاب‌های درسی با حساسیت بیش‌تری در راستای آماده‌سازی کتاب‌های درسی گام بردارند. هم‌چنین، در نظر داشتن موارد یادشده به معلمان و کارشناسان این امکان را می‌دهد تا نقد بهتر و پسندیده‌تری از کتاب‌ها و مواد آموزشی داشته باشند و این توانایی را به معلمان می‌دهد که هنگام تنظیم طرح درس به همه هدف‌ها و معیارهای آموزشی توجه داشته باشد. درنهایت، پیش‌نهاد می‌شود که تناسب بین مواد درسی و ساعات اختصاص داده‌شده به درس موردتوجه بیش‌تری قرار بگیرد. نکته حائز اهمیت دیگر آن‌که تمرین‌ها و فعالیت‌ها، به‌خصوص آن‌هایی که در کتاب کار آورده شده‌اند، از لحاظ به‌چالش کشیدن دانش‌آموزان، در سطح پایینی قرار دارند و به‌نظر می‌رسد که به‌بازبینی مجدد نیاز دارند.

پیوست‌ها

ضمیمه ۱: پرسش‌نامه معلم

عالی	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف	الف) ملاحظات کاربردی
					۱. آیا کتاب به لحاظ محلی موجود است؟
					۲. آیا مقرون به صرفه است؟
					۳. آیا از لحاظ فیزیکی جالب و جذاب است؟
					۴. آیا ترکیب مناسبی از متن و تصاویر وجود دارد؟
					۵. آیا طرح‌بندی واضح و ساختاریافته‌ای دارد؟
					۶. آیا عنوان‌ها به طور مؤثر استفاده شده‌اند؟
					۷. آیا برای موقعیت‌های محلی مناسب است؟
					۸. آیا دارای اندازه، وزن، و عنوان مناسبی است؟
ب) مهارت‌ها					
					۹. آیا مهارت‌های ارائه‌شده در کتاب برای دوره آموزشی مناسب است؟
					۱۰. آیا متن کتاب دارای راهنمای کافی برای دانش‌آموزان است؟
					۱۱. آیا مهارت‌های ارائه‌شده شامل گستره وسیعی از مهارت‌های شناختی چالش برانگیز برای دانش‌آموزان هستند؟
					۱۲. آیا توازن بین توسعه مهارت‌های خواندن، نوشتن، شنیدن، و صحبت‌کردن برای دانش‌آموزان در موقعیت یادگیری مناسبی رعایت شده است؟
					۱۳. آیا به ادغام مهارت‌ها توجه کافی شده است؟
					۱۴. آیا به توسعه مهارت‌های سخن‌رانی‌کردن و روانی توجه کافی شده است؟
ج) تمرین‌ها و فعالیت‌ها					
					۱۵. آیا تمرین‌ها و فعالیت‌های موجود در کتاب زبان دانش‌آموزان را ارتقا می‌بخشد؟
					۱۶. آیا بین تمرین‌های کنترل‌شده و تمرین‌های آزاد توازن وجود دارد؟
					۱۷. آیا تمرین‌ها و فعالیت‌ها آنچه را دانش‌آموزان قبلاً یاد گرفته‌اند، ارتقا می‌بخشد و آیا پیش‌رفتی از ساده به پیچیده وجود دارد؟

					۱۸. آیا تمرین‌ها و فعالیت‌ها در شکل ساختاری دانش‌آموزان را تشویق به رقابت می‌کنند؟
					۱۹. آیا فعالیت‌هایی برای تعامل ارتباطی و توسعه راه‌کارهای ارتباطی وجود دارد؟
					۲۰. آیا ساختارهای گرامری جدید به صورت معنادار در متن ارائه شده است؟
					۲۱. آیا معنای لغت جدید در متن ارائه شده است؟
					۲۲. آیا تمرین کافی روی تولید و شناخت صداها به صورت مجزا برای تمرین تلفظ وجود دارد؟
					۲۳. آیا تمرین کافی روی شناخت و تولید الگوهای تکیه و زیر و بمی صدا وجود دارد؟
					۲۴. آیا خلاصه‌ای از گرامر جدید و مرور شده وجود دارد؟
					۲۵. به طور کلی آیا فعالیت‌های موجود در کتاب برای دانش‌آموزان نه‌چندان سخت و نه‌چندان آسان هستند؟
	عالی	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف
					۲۶. آیا روش استفاده‌شده در کتاب با تئوری‌های رایج در هماهنگی هستند؟
					۲۷. آیا کتاب آزمون‌های پیشرفت تحصیلی برای دانش‌آموزان به اندازه کافی دارد؟
					۲۸. آیا کتاب دانش‌آموزان را قادر به استفاده از زبان انگلیسی خارج از محیط کلاس می‌کند؟
					۲۹. آیا کتاب به اندازه کافی دانش‌آموزان را به چالش می‌کشد؟
					۳۰. آیا مکانیسم‌های مناسبی برای ارائه بازخورد منظم به دانش‌آموزان وجود دارد؟
					۳۱. آیا موارد جدید در کل کتاب مرور می‌شوند؟
					۳۲. آیا کتاب با سرفصل مدرسه مطابق است؟
(و) تناسب					
					۳۳. آیا دستورالعمل‌ها و فعالیت‌های زبانی در کل برای دانش‌آموزان مناسب است؟
					۳۴. آیا کتاب اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت ویژه دانش‌آموزان را برآورده می‌کند؟
					۳۵. آیا مواد درسی با اهداف دانش‌آموزان مطابق است؟

					۳۶. آیا مواد درسی یادگیری تعاملی را سرعت می‌بخشد؟
					۳۷. آیا مواد درسی از لحاظ اجتماعی - فرهنگی مناسب است؟
					۳۸. آیا مواد درسی به‌روزند؟
					۳۹. آیا لغات و سطح ورودی‌ها به‌خوبی درجه‌بندی شده‌اند؟
					۴۰. آیا مواد درسی مطابق با سن دانش‌آموزان است؟
					۴۱. آیا مواد درسی مربوط به زندگی روزمره‌اند؟
ه) موارد مکمل					
					۴۲. آیا کتاب مخصوص معلم در دسترس است؟
					۴۳. آیا کتاب کار در دسترس است؟
					۴۴. آیا لوازم کمکی صوتی - تصویری وجود دارد؟
ی) نظر کلی					
					۴۵. آیا کتاب هدف و دستورالعمل‌های واضحی دارد؟
					۴۶. آیا کتاب تعادل منطقی دارد و تمرین‌ها مهارت‌های مختلف را در بر می‌گیرند؟
					۴۷. آیا تمرین‌های کتاب علاقه دانش‌آموزان را برمی‌انگیزاند؟
					۴۸. آیا کتاب حاوی تمرین‌های ارتباطی و تعاملی است؟
					۴۹. آیا به‌طور کلی فرهنگ استفاده‌شده در کتاب برای استفاده در محیط حاضر مناسب است؟
					۵۰. آیا کتاب دانش‌آموزان را به مسئولیت‌پذیری در قبال یادگیری خودشان تشویق می‌کند؟

ضمیمه ۲: پرسش‌نامه دانش‌آموز

عالی	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف	الف) ملاحظات کاربردی
					۱. آیا کتاب به‌لحاظ محلی موجود است؟
					۲. آیا مقرون‌به‌صرفه است؟
					۳. آیا از لحاظ فیزیکی جالب و جذاب است؟
					۴. آیا ترکیب مناسبی از متن و تصاویر وجود دارد؟
					۵. آیا طرح‌بندی واضح و ساختاریافته‌ای دارد؟
					۶. آیا عنوان‌ها به‌طور مؤثر استفاده شده‌اند؟

					۷. آیا دارای اندازه، وزن، و عنوان مناسبی است؟
ب) مهارت‌ها					
					۸. آیا مهارت‌های ارائه‌شده در کتاب را می‌توانید در موقعیت‌های موردنظر به‌کار بگیرید؟
					۹. آیا متن کتاب دارای راهنمای کافی است؟
					۱۰. آیا مهارت‌هایی که در متن کتاب ارائه شده‌اند شما را به‌چالش می‌کشند؟
					۱۱. آیا توازن بین توسعه مهارت‌های خواندن، نوشتن، شنیدن، و صحبت‌کردن در موقعیت یادگیری مناسبی رعایت شده است؟
					۱۲. آیا در این کتاب به توسعه مهارت‌های سخن‌رانی‌کردن و روانی توجه کافی شده است؟
ج) تمرین‌ها و فعالیت‌ها					
					۱۳. آیا تمرین‌ها و فعالیت‌های موجود در کتاب زبان شما را ارتقا می‌بخشد؟
					۱۴. آیا بین تمرین‌های کنترل‌شده و تمرین‌های آزاد توازن وجود دارد؟
					۱۵. آیا تمرین‌ها و فعالیت‌ها آن‌چه را شما قبلاً یاد گرفته‌اید ارتقا می‌بخشد و پیشرفتی وجود دارد؟
					۱۶. آیا تمرین‌ها و فعالیت‌ها در شکل ساختاری متفاوت‌اند؟
					۱۷. آیا فعالیت‌ها تعامل ارتباطی شما را توسعه می‌بخشد؟
					۱۸. آیا ساختارهای گرامری جدید به‌صورت معنادار در متن ارائه شده است؟
					۱۹. آیا معنای لغت جدید در متن ارائه شده است؟
					۲۰. آیا تمرین کافی برای تلفظ وجود دارد؟
					۲۱. آیا تمرین کافی روی شناخت و تولید الگوهای تکیه و زیر و بمی صدا وجود دارد؟
					۲۲. آیا خلاصه‌ای از گرامر جدید و مرور شده وجود دارد؟
					۲۳. به‌طور کلی، آیا فعالیت‌های موجود در کتاب نه‌چندان سخت و نه‌چندان آسان هستند؟
د) تحلیل آموزشی					
					۲۴. آیا کتاب شما را قادر به استفاده از زبان انگلیسی خارج از محیط کلاس می‌کند؟

					۲۵. آیا موارد جدید در کل کتاب مرور می‌شوند؟
					۲۶. آیا زمان اختصاص داده شده با کتاب متناسب است؟
					۲۷. آیا مواد درسی با اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت شما مطابق است؟
					۲۸. آیا مواد درسی یادگیری تعاملی را سرعت می‌بخشد؟
	عالی	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف
					۲۹. آیا مواد درسی از لحاظ اجتماعی - فرهنگی مناسب است؟
					۳۰. آیا مواد درسی به‌روزند؟
					۳۱. آیا لغات و سطح آن‌ها به‌خوبی درجه‌بندی شده‌اند؟
					۳۲. آیا مواد درسی مطابق با سن شماست؟
					۳۳. آیا مواد درسی مربوط به زندگی روزمره‌اند؟
ه) موارد مکمل					
					۳۴. آیا کتاب کار در دسترس است؟
					۳۵. آیا لوازم کمکی صوتی - تصویری وجود دارد؟
ی) نظر کلی					
					۳۶. آیا کتاب هدف و دستورالعمل‌های واضحی دارد؟
					۳۷. آیا کتاب تعادل منطقی دارد و تمرین‌ها مهارت‌های مختلف را در بر می‌گیرند؟
					۳۸. آیا تمرین‌های کتاب علاقه شما را برمی‌انگیزاند؟
					۳۹. آیا به‌طور کلی فرهنگ استفاده شده در کتاب برای استفاده در محیط حاضر مناسب است؟
					۴۰. آیا کتاب شما را به مسئولیت‌پذیری در قبال یادگیری خودتان تشویق می‌کند؟

ضمیمه ۳: سؤالات مصاحبه

۱. آیا کتاب از لحاظ فیزیکی مناسب است؟
۲. آیا توازن بین توسعه چهار مهارت اصلی رعایت شده است؟
۳. آیا فعالیت‌هایی برای تعامل ارتباطی و توسعه راه‌کارهای ارتباطی وجود دارد؟
۴. آیا تمرین کافی روی شناخت و تولید الگوهای استرس و زیر و بمی صدا وجود دارد؟

۵. آیا روش استفاده‌شده در کتاب با متدهای رایج در هماهنگی‌اند؟
۶. آیا مواد درسی از لحاظ اجتماعی - فرهنگی مناسب‌اند؟
۷. آیا کتاب مخصوص معلم و وسایل کمک‌آموزشی در دسترس است؟
۸. آیا تمرین‌ها و فعالیت‌های کتاب کار مناسب‌اند؟

کتاب‌نامه

- احمدپور، زهرا (۱۳۸۳)، «بررسی مسائل و مشکلات آموزش زبان انگلیسی در دوره متوسطه»، مجله رشد آموزش زبان، ش ۲۲.
- تقی‌پور ظهیر، علی (۱۳۸۵)، اصول اساسی برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، تهران: آگاه.
- سودمند افشار، حسن (۱۳۹۴)، «نقد و بررسی کتاب زبان انگلیسی پایه اول دوره اول متوسطه با تکیه بر جنبه‌های تحلیل گفتمان انتقادی: نمود جنسیت و قدرت»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ش ۱۵.
- عباسی، مهوش، غلامرضا احمدی، و احمدرضا لطفی (۱۳۸۸)، «مشکلات یاددهی و یادگیری زبان انگلیسی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر اصفهان از دیدگاه دبیران»، دانش و پژوهش در علوم تربیتی، ش ۲۲.
- علوی‌مقدم، سیدبهنام و دیگران (۱۳۹۴)، انگلیسی پایه نهم (دوره اول متوسطه)، تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
- محمودی، محمدهادی و محمد مرادی (۱۳۹۴)، «نقد و ارزش‌یابی کیفی کتاب زبان انگلیسی پایه اول دوره اول متوسطه (هفتم) با تأکید بر روش‌شناسی آموزش زبان خارجی»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، س ۱۵، ش ۳.
- نوشین‌فر، وحید (۱۳۸۰)، زبان، جنسیت، اجتماع، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مشهد: دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی.

Ahmadpoor, Z. (2004), "Studying the Problems of EFL Teaching in High Schools", *The Roshd ELT Journal*, no. 18.

Azizifar, A. (2009), "An Analytical Evaluation of Iranian High School ELT Textbook from 1970 to 2010", *The Journal of Applied Linguistics*, no. 2.

Carter, R. and D. Nunan (2002), *Teaching English to Speakers of Other Languages*, Cambridge: University Press.

Cunningsworth, A. (1995), *Choosing Your Course Book*, Oxford: Heinemann.

Dornyei, Z. (2007), *Research Methods in Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University.

Eagleton, R. (2000), *Doing English*, Great Britain: Routledge.

- Ghorbani, M. R. (2011), "Quantification and Qraphic Representation of EFL Textbook Evaluation Results", *Theory and Practice in Language Study*, no. 1.
- Green, A. (1926), "The Measurement of Modern Language Books", *The Modern Language Journal*, vol. 10, no. 5.
- Haycroft, J. (1998), *An Introduction to English Language Teaching*, New York: Longman.
- Hutchinson, T. and E. Torres (1994), "The Textbook as Agent of Change", *ELT Journal*, no. 48.
- Jahangard, N. (2003), "The Goals of Educations in the Information Era", *TAKFA Magazine*, no. 1.
- Jahangard, A. (2007), "Evaluation of EFL Materials Taught at Iranian Public High Schools", *Asian EFL Journal*, no. 9.
- Karimi, A. (2004), "An Evaluation of a Preparatory English Course Books 1 & 2: An EAP Course Book Evaluation", *ELT Journal*, no. 73.
- Kitao, K. and S. Kitao (1997), "Selecting and Developing Teaching /Learning Materials", *The Internet TESL Journal*, vol. 4, no. 4.
- McGrath, I. (2002), *Materials Evaluation and Design for Language Teaching*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- O'Neill, R. (1982), "Why Use Textbooks", *ELT Journal*, vol. 36, no. 2.
- Razmjoo, S. A. (2012), "Developing a Textbook Evaluation Scheme for the Expanding Circle", *Iranian Journal of Applied Language Studies*, vol. 2, no. 1.
- Riazi, A. M. and A. Aryashokouh (2007), "Lexis in English Textbooks in Iran: Analysis of Exercises and Proposals for Consciousness - Raising Activities", *Pacific Association of Applied Linguists*, vol. 11.
- Richards, J. C. (1990), *The Language Teaching Matrix*, New York: Cambridge University Press.
- Sheldon, L. E. (1988), "Evaluating ELT Textbooks and Materials", *ELT Journal*, vol. 42, no. 4.
- Tomlinson, B. (2001), "Materials Development", In: R. Carter and D. Nunan, *The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Oother Languages*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tomlinson, B. (2003), *Developing Materials for Language Teaching*, London: Continuum.
- Williams, D. (1983), "Developing Criteria for Textbook Evaluation", *ELT Journal*, no. 37.